

Verejné financie II.

Seminár X - **Chudoba a nerovnosť**

Matej Lorko
matej.lorko@euba.sk

Slidy a materiály: www.lorko.sk

Readings:

- Gruber, J. (2005). Public finance and public policy. Macmillan.
- Congdon, W. J., Kling, J. R., & Mullainathan, S. (2011). Policy and choice: Public finance through the lens of behavioral economics. Brookings Institution Press.
- Sunstein, C. R. (2020). Behavioral science and public policy. Cambridge University Press.

Hranica chudoby

- Hranica chudoby je úroveň príjmov, pod ktorou je ťažké, ak nie nemožné zabezpečiť si adekvátne podmienky na život. Hranica chudoby sa v každej krajine určuje sčítaním nákladov na zabezpečenie minimálnych potrieb, ako je jedlo a prístrešie.
- Hranica chudoby nie je vo všetkých krajinách rovnaká. V krajinách s vyššími príjmami sú životné náklady vyššie, a preto je vyššia aj hranica chudoby. Napríklad na Slovensku je hranica extrémnej chudoby nastavená na približne 5 EUR na deň a pod touto hranicou žije 2 % populácie.
- Medzinárodná hranica chudoby, ktorá je v súčasnosti stanovená na 1,90 USD na deň, je univerzálnym štandardom na meranie globálnej chudoby. S rastom životných nákladov sa zvyšujú aj hranice chudoby. Od roku 1990 sa medzinárodná hranica chudoby zvýšila z 1 USD na deň na 1,90 USD na deň. To znamená, že 1,90 USD je dnes potrebných na nákup toho, čo mohol zabezpečiť 1 USD v roku 1990.
- Chudoba sa často meria hlavne v peňažných jednotkách, avšak nesmieme zabúdať na jej vplyv na kvalitu života. Deti žijúce v chudobe často nemajú prístup ku kvalitnému vzdelávaniu, napríklad preto, že nie je dostatok kvalitných škôl, alebo preto, že ich rodičia si nemôžu dovoliť školné alebo preto, že chudobné rodiny potrebujú, aby ich deti pracovali. Bez kvalitného vzdelania deti vyrastú tak, že sa neskôr nedokážu postarať o svoje vlastné deti, čím vzniká generačný cyklus chudoby.
- Život v chudobe znamená nemožnosť dovoliť si lekárske ošetrovanie, elektrinu, dôstojný prístrešok a dostatok jedla. Nedostatočná výživa spôsobuje u detí chradnutie, čo trvalo ovplyvní ich vývoj. V krajinách, kde veľa ľudí nemá prístup k čistej vode a hygiene, znamená chudoba šírenie chorôb, a zbytočnú smrť detí.

Globálna chudoba

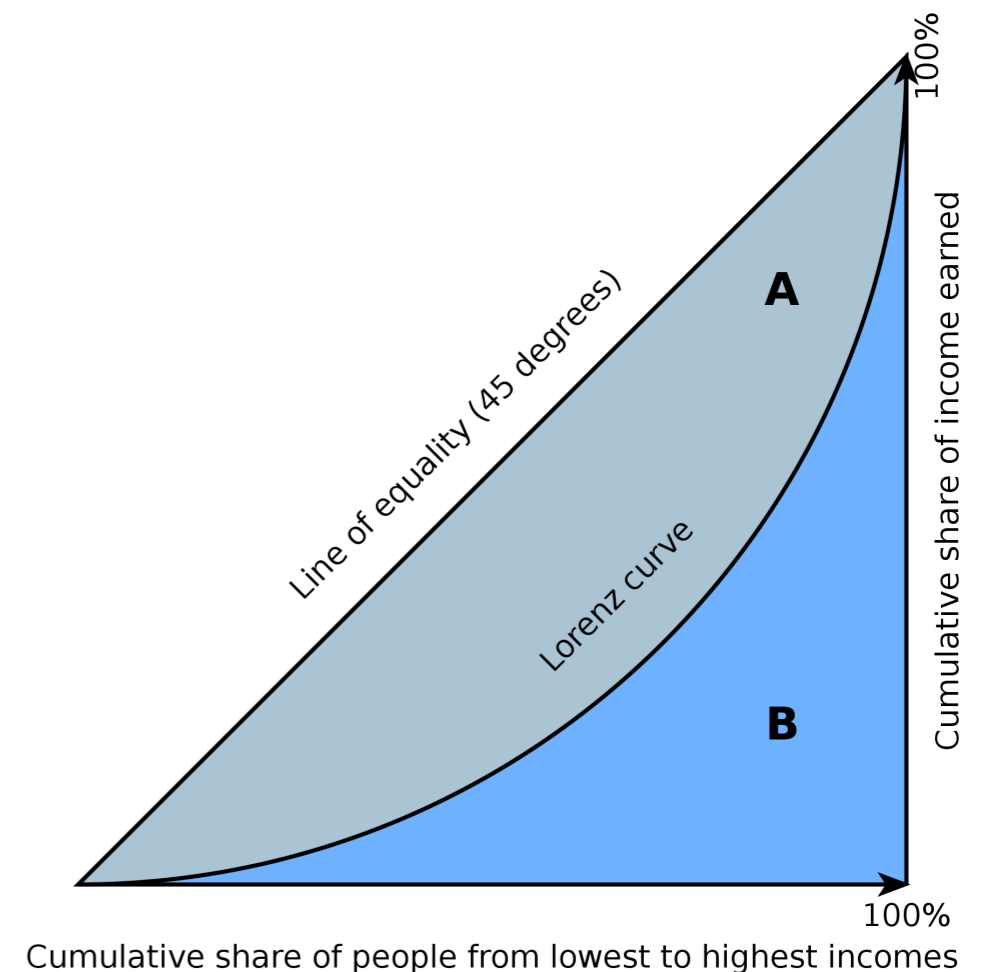
- 689 miliónov ľudí (9,2 % svetovej populácie) žije v extrémnej chudobe, teda z menej ako 1,90 dolára na deň. Väčšinu extrémne chudobných ľudí tvoria deti, mládež a ženy.
- Extrémna chudoba sa čoraz viac sústreďuje v subsaharskej Afrike. Približne 40 % ľudí v tomto regióne žije z menej ako 1,90 dolára na deň. Na blízkom východe sa miera extrémnej chudoby v posledných rokoch takmer zdvojnásobila (z 3,8% na 7,2%), najmä v dôsledku kríz v Sýrii a Jemene.
- Krajiny zasiahnuté nestabilitou, krízami a násilím sú domovom približne 10 % svetovej populácie, avšak žije v nich viac ako 40% extrémne chudobných ľudí. Odhaduje sa, že do roku 2030 bude 67% chudobných na svete žiť práve v nestabilných krajinách.
- Asi 70% ľudí starších ako 15 rokov, ktorí žijú v extrémnej chudobe, nemá žiadne vzdelanie alebo len minimálne vzdelanie.
- 1,3 miliardy ľudí v 107 rozvojových krajinách, čo predstavuje 22 % svetovej populácie, žije v multidimenzionálnej chudobe. Asi 84,3% takýchto ľudí žije v subsaharskej Afrike a južnej Ázii.
- Multidimenzionálna chudoba sa nemeria iba cez príjem. Niekedy totiž môže byť príjem človeka nad hranicou chudoby, no jeho rodina nemá elektrinu, nemá prístup k poriadnemu záchodu, nemá čistú pitnú vodu a nikto z rodiny nedokončil šesť rokov školy.
- Existuje 10 kľúčových ukazovateľov multidimenzionálnej chudoby, ktoré zahŕňajú výživu, detskú úmrtnosť, počet rokov štúdia, školskú dochádzku, palivo na varenie, hygienu, pitnú vodu, elektrinu, bývanie a majetok.

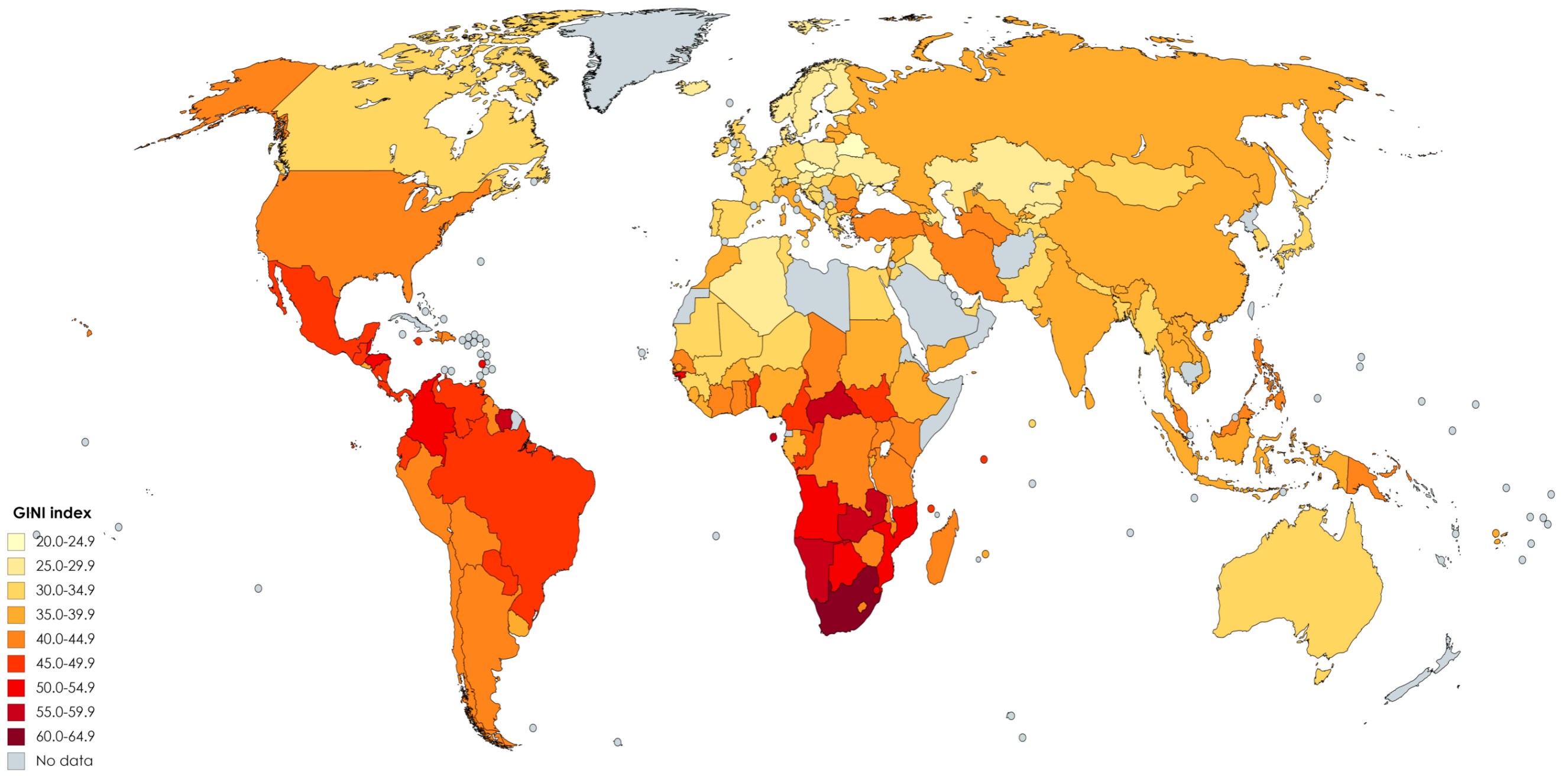
Cyklus chudoby

- Chudoba môže byť pascou. Aby sa človek dostal z chudoby, potrebuje príležitosti na vzdelanie, čistú vodu, zdravotnícke zariadenia v okolí a finančné zdroje. Bez týchto základných prvkov sa chudoba prenáša z jednej generácie na druhú.
- Ak sú rodiny príliš chudobné na to, aby poslali svoje deti do školy, ich deti budú mať v dospelosti problém zarábať. Ak v komunite chýba čistá voda, ženy strávia veľkú časť dňa donáškou vody namiesto toho, aby si zarobili. Ak sú zdravotnícke zariadenia ďaleko, rodič prichádza o príjem vždy, keď vezme choré dieťa k lekárovi.
- Prírodné katastrofy a konflikty situáciu ešte zhoršujú. Keď prírodná katastrofa zasiahne chudobnú komunitu bez funkčných verejných inštitúcií, rodiny sú zraniteľnejšie a často im chýbajú prostriedky na zotavenie sa, čím sa komunita ešte viac upevňuje v chudobe.
- Podľa odhadov Svetovej banky, COVID-19 spôsobil v roku 2020 prepád ďalších 97 miliónov ľudí do extrémnej chudoby.

Nerovnosť

- Pomocou príjmovej distribúcie meriame rozdelenie celkového HDP krajiny medzi jej obyvateľstvo. Ekonomická teória považuje distribúciu príjmu za jednu z ústredných otázok hospodárskej politiky - skúma hlavne rovnováhu medzi príjmovou nerovnosťou a ekonomickým rastom a ich často inverzný vzťah.
- Najpopulárnejším meradlom príjmovej nerovnosti je Giniho koeficient. Matematicky sa definuje na základe Lorenzovej krivky, ktorá znázorňuje podiel celkového príjmu populácie (os y), ktorý kumulatívne zarába spodná časť x (spodné percento) populácie.
- 45 stupňová línia tak predstavuje dokonalú rovnosť príjmov = Giniho koeficient má hodnotu 0, všetci majú rovnaký príjem. Giniho koeficient jedna (alebo 100 %) vyjadruje maximálnu nerovnosť (ak má všetky príjmy len jedna osoba a všetci ostatní nemajú žiaden príjem).
- Pre Slovensko sa Giniho koeficient odhaduje na úrovni okolo 25 %.

Boj proti chudobe

- Otázky týkajúce sa chudoby a nerovnosti sú pre ekonomickú analýzu zložité, pretože samotná ekonómia, sústrediaca sa primárne na efektivitu, nedokáže a nemôže popísať, čo je spravodlivé. Otázky sociálneho zabezpečenia, chudoby a nerovnosti sa tak svojim charakterom líšia od problémov týkajúcich sa zlyhaní trhu, ako sú asymetria informácií alebo externality. Zatiaľ čo pri zlyhaniach trhu boli neregulované výsledky zjavne neefektívne, chudoba a nerovnosť môžu existovať aj v efektívnych ekonomikách - avšak môžu byť v určitom zmysle jednoducho nežiaduce.
- Nízke príjmy na hranici chudoby totiž vytvárajú nežiaduce podmienky nielen pre jednotlivcov, ktorí priamo trpia ťažkosťami spojenými s chudobou, ale aj pre celú spoločnosť. Sociálna politika by mala smerovať k tomu, aby poskytovala jednotlivcom a rodinám nástroje a príležitosti potrebné na únik z chudoby.
- Svet urobil v posledných rokoch v oblasti boja proti chudobe obrovský pokrok. Od roku 1990 sa z extrémnej chudoby dostalo viac ako 1,2 miliardy ľudí. Aktuálne žije za menej ako 1,90 USD na deň asi 9,2 % populácie, v porovnaní s takmer 36 % v roku 1990.
- Boj proti chudobe musí byť prispôsobený konkrétnej komunite, keďže chudoba vyzerá na rôznych miestach odlišne a je spôsobená rôznymi faktormi. Niekde je napríklad prvoradé zlepšiť infraštruktúru novými školami, lekáorskými klinikami alebo prístupom k čistej vode. Niekde ľudia potrebujú viac ekonomických zdrojov, ktoré im pomôžu zvýšiť príjem, aby mohli lepšie zabezpečiť seba a svoje rodiny.
- Riešenie však musí byť v prvom rade udržateľné, aby sa chudoba nevrátila. Komunita musí byť preto zapojená do každého kroku.

Boj proti chudobe

- V roku 2019 bola udelená za boj proti chudobe prostredníctvom terénnych experimentov Nobelova cena za ekonómiu (Abhijit Banerjee, Esther Duflo, Michael Kremer). Laureáti sa sa vo svojom výskume sústredili na vzdelávanie (efekt učebných pomôcok, školských obedov, finančných stimulov pre učiteľov, veľkosti tried, syláb a štýlov učenia), zdravie (napr. stimuly k očkovaniu, odčervovanie), ale tiež na efekt mikropôžičiek, či časovo obmedzených poľnohospodárskych dotácií.
 - Pre záujemcov, zhrnutie výskumu: <https://www.nobelprize.org/uploads/2019/10/advanced-economicsciencesprize2019.pdf>
- Chudobu a nerovnosť sa snaží zmierňovať aj množstvo nadácií a dobročinných organizácií prostredníctvom dobrovoľných darov. Finančná, materiálna, alebo dobrovoľnícka pomoc chudobnejším je v spoločnosti zvyčajne vnímaná ako prejav dobrej vôle, či spolupatričnosti. Ako ochota vzdať sa niečoho v prospech iného človeka, bez nároku na odmenu, snád s výnimkou dobrého pocitu.
- V rámci tejto prednášky sa postupne, pomocou ilustrácií, pokúsím tieto predpoklady vyvrátiť. Pomoc chudobným totiž môže byť, a často aj je strategickým krokom, vďaka ktorému je možné zlepšiť životné podmienky nielen pre príjemcu pomoci, ale aj pre darcu. Efektívne zacielená pomoc tak môže pre darcu okrem dobrého pocitu generovať aj ekonomický blahobyť.

Krajina neobmedzených možností

- Predstavme si krajinu, a v nej dvoch jej obyvateľov, ktorí žijú na spoločnom mieste. Nazvime ich Adam a Boris. Živia sa jablkami. Čím viac jablák zjedia, tým budú silnejší a zdravší.
- Na udržanie svojej kondície potrebujú zjesť minimálne tri jablká denne. Adam je šikovnejší a preto dokáže denne nazbierať až 15 jablák, zatiaľ čo Boris iba 5. Keďže obom stačia na prežitie tri, obaja sú schopní byť sebestační. Ak niekto z nich sebestačný nie je, je to iba jeho chyba, plynúca napríklad z jeho lenivosti.
- Ak v tomto usporiadaní existuje medzi Adamom a Borisom nejaký transfer, napríklad ak Adam denne dáva zopár jablák Borisovi, môžeme tento transfer automaticky označiť za charitu. Adam môže byť altruista, teda mať nezištnú radosť z toho, že Boris sa má vďaka jeho daru lepšie. Jablká ale môže darovať aj pre svoj dobrý pocit (warm glow), teda preto, že vďaka darovaniu sa sám cíti ako lepší človek.
- Aj takáto základná forma charity však zvyšuje celkový blahobyť spoločnosti, keďže pre „chudobnejšieho“ Borisa má každé jablko väčšiu cenu ako pre Adama, ktorý ich má nadbytok.

Vzácnosť

- V podstate neobmedzené ľudské potreby (každý by chcel mať viac a viac jablák) však v realite vždy rýchlo narazia na obmedzené zdroje. Predstavme si, že Adam a Boris vo svojom okolí denne dokážu nájsť dohromady iba 8 jablák. Keďže Adam je v zbere trikrát šikovnejší ako Boris, nazbiera za deň 6 jablák a Boris iba 2. Týmto sa však Boris dostáva do stavu, kedy nedokáže zabezpečiť svoj minimálny denný príjem jablák – dostane sa teda pod hranicu chudoby.
- Všimnime si, že ekonomika funguje z agregátneho hľadiska maximálne efektívne. Využívajú sa všetky zdroje (jablká). Výsledkom je však nerovnosť, ktorá sa navyše bude časom ešte prehĺbovať. Ak Adam dnes zje svojich 6 jablák a Boris iba 2, bude mať zajtra Boris menej síl ako dnes. O nejaký čas Boris zoslabne natolko, že nebude schopný nazbierať už ani dve jablká za deň. Naproti tomu, dobre živený Adam je každým dňom silnejší. Čoskoro sa tak zmení pomer nazbieraných jablák z 6:2 na 7:1. Nožnice nerovnosti sa otvárajú stále viac a viac. Bohatí sú ešte bohatšími a chudobní ešte chudobnejšími.
- V skutočnosti vedie k takémuto výsledku každá ekonomika, ktorá funguje efektívne. Čím viac ekonomika odmeňuje ľudí za ich schopnosti (alebo šťastie, prinajhoršom aj za nekalú činnosť), tým väčšia bude v spoločnosti nerovnosť.

Stimuly

- Ak má Adam dobré srdce, možno sa s Borisom o svoje jablká podelí. Ale čo ak sa rozhodne byť sebeckým a Borisovi nedá nič? Nerovnosť v spoločnosti vytvorí napätie. Boris chce v prvom rade prežiť a keďže svojou ekonomickou aktivitou (zberom jablák) sa kvôli Adamovej konkurencii uživiť nedokáže, bude ho situácia viesť k tomu, že sa pokúsi od Adama jablká kradnúť.
- Ak Adam nedokáže svoje jablká pred Borisom ochrániť, stratí motiváciu zberať viac jablák, ako dokáže okamžite zjesť (pretože vie, že všetko čo na mieste nezje mu bude Borisom ukradnuté). Adam preto zníži svoj zber jablák (povedzme na 3 denne, ktoré hneď zje), čím otvorí Borisovi možnosť tiež si nazbierať svoje tri jablká. Ani on ich nebude zberať viac ako 3, pretože by mu tie ostatné začal kradnúť Adam.
- Výsledok? Adam aj Boris jedia denne po tri jablká. Obaja prežijú, ale na stromoch ostávajú hniť nevyužité zdroje. V spoločnosti máme rovnosť, ale za cenu straty efektivity. Zároveň kvôli nedôvere v spoločnosti padá možnosť na nejakú prospešnú spoluprácu s cieľom zlepšiť si podmienky pre všetkých. Takto funguje socializmus. Kvôli slabým vlastníckym právam (napr. nemožnosť podnikat) vytvára veľmi slabé stimuly k efektivite.
- Mohlo by sa zdať, že by Adamovi pre udržanie jeho bohatého životného štýlu stačilo ochrániť svoje jablká pred krádežou. V takom prípade by však začalo niečo ešte horšie ako krádeže. Začalo by násilie. Ak Boris chce prežiť a jedlo si nedokáže nazbierať ani ukradnúť, začne sa radikalizovať. Situácia bude to nutne smerovať k tomu, že sa pokúsi Adama úplne odstrániť. Ekonomická efektívnosť poklesne ešte viac.

Inštitúcie

- Ekonomicky efektívna spoločnosť nemôže existovať bez kultúry. Na najzákladnejšej úrovni túto kultúru musí vytvárať štát. Aby mohla spoločnosť prosperovať, potrebuje v prvom rade kvalitné inštitúcie, ktoré zabezpečia ochranu vlastníckych práv a trestajú násilné činy. Bez kvalitných inštitúcií sa akákoľvek potenciálna prosperita okamžite zmení na násilie. Inštitúcie sú zároveň dôvodom, prečo existujú a nutne musia existovať dane.
- Napríklad krajiny s veľkým nerastným bohatstvom sú práve kvôli rozdielom v kvalite inštitúcií prudko polarizované. Zatiaľ čo niektoré (Nórsko, Švédsko, Kanada, Austrália, ...) sú vďaka vysoko kvalitným inštitúciám naozaj bohaté, v iných (množstvo afrických krajín či niektoré krajiny na blízkom východe, ...) kvôli napätiu medzi veľkým prírodným bohatstvom a nízkou kvalitou inštitúcií rozkvitajú občianske nepokoje a terorizmus.
- Predpokladajme, že Adam s Borisom žijú v krajine, v ktorej sa inštitúcie podarilo dostať na slušnú úroveň. Prestane sa kradnúť, krajina sa vráti k efektivite, ale opäť sa objaví a prehĺbuje nerovnosť. Adam je na tom každým dňom lepšie a Boris každým dňom horšie. Všimnime si, že Adam sa má dobre vďaka inštitúciám, inými slovami, má sa dobre práve preto, že Boris sa má zle!

Spolupráca

- Predstavme si, že v našej ilustračnej krajine sa zrazu objaví nový druh obživy. Napríklad jelene. Zároveň predpokladajme, že na ulovenie jeleňa sú potrební dvaja ľudia. Jeden na to nestačí. Ak si chcú Adam a Boris prilepšiť novým jedlom, začnú sa navzájom potrebovať. Na to, aby Boris mohol Adamovi s lovom jeleňa pomôcť, bude musieť byť Boris pri sile. Bude teda musieť denne zjesť tri jablká.
- V záujme zvyšovania blahobytu (okrem zberu jablák už chceme aj príležitostne loviť jeleňa), bude Adam chcieť, aby bol Boris dobre živený a preto sa s ním začne o jablká deliť. Koľko jablák mu dá? Presne toľko, aby Boris mohol každý deň zjesť tri. Boris rýchlo pochopí, že zberať jablká už vôbec nemusí, pretože Adam je ochotný ho kvôli lovu jeleňa každý deň nasýtiť. Boris preto nemá záujem o žiadnu prácu až do bodu, kedy dostane od Adama tri jablká. Avšak keď už tri jablká dostane, zrazu sa mu pracovať (ísť s Adamom loviť jeleňa) oplatí, pretože od tohto bodu si už môže prilepšiť iba pracou, nič ďalšie už zadarmo nedostane.
- Podobne ako v minulosti tu teda máme situáciu, keď bohatší Adam dobrovoľne dotuje chudobnejšieho Borisa jablkami. Tentokrát už ale nejde o dobročinnosť. Adam to robí vo svojom vlastnom záujme.

Transfery

- S pomocou chudobnejším (transfermi prostriedkov) úzko súvisí problematika príležitostí. Pokiaľ neexistovali jelene, Adam nemal žiadnu ekonomickú motiváciu Borisovi pomáhať, pretože aj keby ho vyživil troma jablkami, Boris mu nemal ako prospieť. Ak teda Boris nemá príležitosť pre ekonomickú aktivitu nad rámec zberu jablák, akýkoľvek transfer od Adama je čistá charita, dobročinnosť. Ak má ale nasýtený Boris ďalšiu príležitosť (lov jeleňa), potom transfer od Adama nie je dobročinnosť, ale veľmi dômyselný spôsob, akým si môže celá spoločnosť prilepšiť.
- Presne takýmto spôsobom by mali fungovať efektívne transfery smerom k chudobnejším. Vo výsledku by sa mal každý vďaka svojej aktivite alebo transferom dostať do situácie, v ktorej sa mu oplatí byť naďalej ekonomicky aktívnym. Z pohľadu reálneho sveta sa preto javia bezplatné verejné statky (napríklad školstvo, alebo zdravotníctvo), ale aj zabezpečenie výživy, ako prvoradá voľba pre efektívny transfer, až v druhom rade by to mali byť finančné dávky.
- Ak teda bolo prvou úlohou štátu zabezpečiť vlastnícke práva (a ďalšiu právnu zodpovednosť) s cieľom vytvárať podmienky pre ekonomickú efektívnosť, potom druhou úlohou je znižovať nerovnosť prostredníctvom redistribúcie prostriedkov (nazbieraných z daní) od bohatších smerom k chudobnejším. Kľúčovým motívom by však nemala byť rovnosť bohatstva, ale rovnosť príležitostí.

Kompromisy transferových politik

- Stanovenie úrovne a formy transferovej politiky cielenej na chudobu a nerovnosť, si vyžaduje kompromisy. Politiky prerozdelenia, možno viac ako akékoľvek iné politiky v oblasti verejných financií, v konečnom dôsledku závisia od preferencií spoločnosti a tvorcov politik. Je nutné posudzovať zmeny blahobytu medzi ľuďmi - teda či transfer príjmov od jedného človeka (skupiny) k iným bude mať za následok rast celkového blahobytu alebo nie.
- Hlavným kompromisom je kompromis medzi spravodlivosťou a efektívnosťou. Zatiaľ čo politiky, ktoré zlepšujú spravodlivosť, môžu v zásade zlepšiť celkový blahobyť, v praxi môže utrpieť ekonomická efektívnosť, pretože jednotlivci v reakcii na politiku môžu zmeniť svoje správanie. Špecifickým problémom je potenciálny priestor pre morálny hazard, ktorý sociálne programy vytvárajú.
- Ak príjemcov dávok izolujeme od nepriaznivých dopadov ich ekonomickej situácie, znižujeme tým ich stimuly sa pred svojim stavom chrániť. Obzvlášť nebezpečným je morálny hazard vznikajúci v súvislosti s prácou. Ak predpokladáme, že ľudia vo všeobecnosti preferujú voľný čas pred prácou, potom bude nezarobený príjem stimuly k práci zhoršovať. Prerozdelenie tak môže znižovať motiváciu hľadať si zamestnanie a pracovať, čo má priamy negatívny dopad na ekonomickú efektívnosť.
- Súvisiacim problémom je to, že tvorcovia politik zvyčajne nemôžu priamo identifikovať cieľových poberateľov dávok. Musia sa preto spoliehať na vytvorenie určitých charakteristík, ktoré musia byť jednoducho overiteľné.

Zacielenie na príjemcov

- Jedným zo spôsobov, ako sa politika snaží minimalizovať náklady na prerozdelenie, je zameranie dávok na konkrétnu populáciu. Ide o pomerne komplikovanú úlohu predovšetkým kvôli informačnej asymetrii - je ťažké určiť, kto dávky skutočne potrebuje.
- Tvorcovia politiky sa musia pre potreby zacielenia transferov obmedziť iba na pozorovateľné charakteristiky populácie. Často sú definované vekom, zdravotným postihnutím alebo zdravotným stavom, zložením rodiny alebo ekonomickými charakteristikami. To ale môže viesť k nárokovaniu výhod u osôb, pre ktoré nie sú určené, ale tiež ktomu že zamýšľané osoby nebudú dávky dostávať. Oba výsledky sú z pohľadu nákladov neefektívne.
- S cieľom obmedziť výhody daného programu na kvalifikovaných jednotlivcov je preto potrebné skontrolovať potenciálnych príjemcov, či spĺňajú kritériá oprávnenosti. V praxi sa toto určenie často robí tak, že sa od jednotlivcov vyžaduje, aby aktívne požiadali o dávky a preukázali svoju spôsobilosť. Výsledkom je, že účinnosť programov je spoločnou funkciou toho, na koho sa zameriava politika, ktorá je definovaná pravidlami oprávnenosti, a kto ju využíva, čo je dané individuálnym správaním.
- Vzhľadom na dobrovoľnú povahu účasti na týchto programoch, nie všetci oprávnení jednotlivci požiadajú o dávky alebo ich využívajú. Náklady na účasť na programe majú najmenej dve formy: transakčné náklady (priame náklady spojené s nárokováním a udržiavaním dávok) a náklady na stigmatu (subjektívne náklady spojené s "pocitmi" poberateľa dávok). Ak majú napríklad najchudobnejšie osoby menší prístup k informáciám o programoch alebo ich viac odrádzajú náklady na žiadosti o dávky, potom nižší ako očakávaný zápis do transferových programov ich efektivitu podkopáva.
- Kľúčovým behaviorálnym poznatkom je to, že úspešný screening nemusí nutne interagovať s komplexnosťou programu. Zložitosť parametrov programu totiž ovplyvňuje ľudí iba do tej miery, do akej sú im vystavení. Je teda v zásade možné (a často žiadúce) mať komplexné pravidlá oprávnenosti na "back-ende" ale ľuďom spraviť možnosť sa do programu prihlásiť veľmi jednoducho - bremeno rozhodnutia o zápise sa tak preniesie na štát.

Benefits a výsledky

- Ďalšou zásadnou výzvou pri navrhovaní transferových programov, je nutnosť štruktúrovať dávky tak, aby nielen priniesli očakávané transfery, ale aj očakávané dopady. Zápis do programu a samotné vyplatenie dávky by nemalo byť konečným cieľom politiky.
- Poskytovanie benefitov totiž nie je totožné s dosahovaním výsledkov. Aby bola politika transferu úspešná, musí sa ďalej skúmať, či prináša riešenie na presne tie problémy, pre ktoré bola vytvorená. Efektívnosť programu teda závisí od toho, ako príjemcovia benefity využívajú. Napríklad to, do akej miery dávky povedú k zníženiu hladu bude oplyvnené tým, ako samotnú dávku jej príjemcovia minú.
- Z výskumu sa zdá, že konkrétne označovanie dávok môže viesť k tendencii nakladať s dávkami navrhnutými spôsobmi, namiesto toho, aby sa s dávkami zaobchádzalo ako s inými zdrojmi príjmu. Napríklad sa zdá, že potravinové lístky povzbudzujú konzumáciu potravín viac ako peňažné transfery. Môžu byť stravné lístky namiesto hotovosti nakoniec dobrý nápad?

Deľba práce, obchod a obrana

- Adam je veľmi dobrý v zbere jabĺk a aby si mohol príležitostne kráľovsky pochutnávať na jeleňovi, delí sa o ne s Borisom. Keďže Boris je nasýtený, môže väčšinu dňa (ak práve nie je s Adamom na love) tráviť tým, že bude premýšľať o tom, ako uloviť jeleňa efektívnejšie. Postupom času sa mu podarí vyvinúť spôsob, vďaka ktorému dokáže jeleňa uloviť aj bez Adamovej pomoci.
- Čo sa stane potom? Vznikne špecializácia. Ak Adam aj Boris chcú naďalej konzumovať jablká aj jeleňa, potom sa Adam, ktorému to ide s jablkami lepšie, začne na sústrediť výhradne na nich. Možno dokonca začne pestovať jablone a tým dokáže zabezpečiť viac jabĺk ako predtým. Boris zasa loví jelene. Následne medzi sebou začnú obchodovať. Dohodnú sa na pomere, ktorý je výhodný pre oboch a vymieňajú jablká za kusy jeleňa. Vďaka špecializácii (deľbe práce) a obchodu majú celkovo viac jedla ako kedykoľvek predtým. Ich blahobyť sa neustále zvyšuje.
- Všimnime si, že v tejto chvíli prestávajú byť transfery potrebné! Adam už nemusí dávať Borisovi jablká zadarmo. Namiesto toho ich vymieňa za jelene. Adamova predchádzajúca „dobročinnosť“ dostala Borisa do situácie, kedy sa mu už oplátilo byť ekonomicky aktívnym a postupne sa vďaka tomu stal od Adama nezávislým. Aby však takáto prosperita mohla nastať, opäť budeme potrebovať inštitúcie. Treťou úlohou štátu je postarať sa o možnosť vynútenia kontraktov. Tak, aby všetko, čo bolo v rámci obchodu sľúbené, bolo aj dodržané.
- Adam a Boris si spokojne žijú vo svojej krajine, vďaka kultúre nastolenej inštitúciami v nej prekvitá ekonomika. Dohody sa dodržiavajú, pravidlá a zákony sa neporušujú. Týmto pravidlami sa však pravdepodobne nebudú mať chuť riadiť ľudí z iných krajín. Ekonomický blahobyť Adamovej a Borisovej krajiny môže cudzincov viesť k agresivite s cieľom zabrať si čo najviac bohatstva. Preto Adam a Boris potrebujú, aby ich štát zabezpečil ešte štvrtú kľúčovú úlohu – obranu pred cudzincami. Až vtedy môžu vo svojej krajine naozaj prosperovať.

Medzinárodný obchod

- Podíme o krok ďalej. Adam s Borisom, žijúci v blahobyte a bezpečí, zistia, že v susednej krajine, na rozdiel od tej ich, rastie hrozno, z ktorého je možné vyrobiť si víno. Radi by nejaké získali. Vďaka kultúre rozkvitajúcej v ich krajine chápu, že obchod je pre všetkých lepšia cesta ako násilie. Keďže jedla (jeleňov a jablk) majú viac ako potrebujú, chceli by jeho časť za víno vymeniť.
- Na výmene sa dohodnú s cudzincom Filipom. Predpokladajme, že Filipova krajina je oveľa chudobnejšia, pretože nemá inštitúcie, ktoré by garantovali základné funkcie štátu (zabezpečenie vlastníckych práv, efektívna redistribúcia, vynucovanie dodržiavania zmlúv a obrana). Filip je preto oproti Adamovi s Borisom v nevýhodnej pozícii. Vína má málo (skladovať sa neoplatí kvôli krádežiam) a keďže má problém dostať sa k jedlu, je ochotný vymeniť aj veľké množstvo svojho vína za pomerne malé množstvo jeleňa a jablk.
- Adam s Borisom zároveň vedia, že ak sa nedohodnú s Filipom, bude pre nich jednoduché ho nahradiť – dohodnú sa s kýmkoľvek iným z Filipovej chudobnej krajiny. Filip je preto pritlačený k múru. Hoci dobrovoľný obchod (výmena vína za jedlo) je výhodný pre obe strany, drvivá väčšina výhod padá na stranu Adama a Borisa. Zatiaľ čo ich blahobyť vzrastie takýmto medzinárodným obchodom veľmi výrazne, Filip si polepší tiež (inak by žiaden obchod nerobil), ale iba máličko.

Globalizácia

- Ak dve krajiny začnú medzi sebou obchodovať, je obchod zvyčajne oveľa výhodnejší pre krajinu, ktorá má lepšie inštitúcie (a zároveň je preto bohatšia). Medzinárodný obchod tak (podobne ako to bolo pri vnútroštátnej ekonomike bez transferov) zlepšuje efektívnosť globálnej ekonomiky, ale veľmi nerovnomerne. Bohatší sa opäť stávajú relatívne bohatšími oproti chudobným. Inými slovami, bohatší sa stávajú bohatšími práve vďaka chudobe chudobných!
- Rozdiely v bohatstve a kultúre (inštitúciách) medzi krajinami sú dôvodom, prečo môžu napríklad americké technologické firmy, alebo európske odevné značky využívať ázijskú prácu (vrátane detskej) doslova za pár centov, zatiaľ čo výstupy tejto práce predávajú na svojich domácich trhoch za niekoľko stonásobne (alebo aj tisícnásobne) vyššiu cenu. Ázijských pracovníkov totiž nechránia inštitúcie, napríklad prostredníctvom pracovných zákonov a preto sú radi aj za peniaze, ktoré sú z pohľadu Európana zanedbateľné drobné – ak by ich odmietli, nemali by na život vôbec žiadne prostriedky.

Medzinárodné transfery

- Ak Adam a Boris začnú obchodovať s Filipom, potom sa budú mať oveľa lepšie práve preto, že Filip sa má zle! Filip je pritlačený k múru už natoľko, že by sa mohlo zdať, že Adam s Borisom už z obchodu s Filipom nedokážu „vyžmýkať“ viac. Tu však prichádza paradox podobný situácii, kedy Adam dobrovoľne krmil Borisa jablkami kvôli spoločnému lovu jeleňa.
- Adam s Borisom môžu z medzinárodného obchodu s Filipom vyťažiť viac pomerne neintuitívnym spôsobom – tým, že Filipovi pomôžu. Ak prispejú charitatívnou pomocou na to, aby sa ľudia vo Filipovej krajine mali lepšie, potom Filip postupne dokáže vyrobiť stále viac a viac vína, navyše aj efektívnejším spôsobom (napríklad ak charitatívna pomoc vedie k vytvoreniu novej technológie). V konečnom dôsledku sa však charita opäť zmení na zlepšený blahobyť pre všetkých – vďaka zvýšeniu objemu obchodu sa bude mať lepšie nielen Filip, ale aj Adam a Boris.
- Efektívna redistribúcia zdrojov medzi krajinami teda nezlepší podmienky iba v krajine, ktorá je prijímateľom, ale aj v krajine, ktorá svoje zdroje dobrovoľne poslala! Nemecko nepodporuje zvyšok Európskej únie prostredníctvom eurofondov z dobročinných dôvodov.

Radikalizmus

- Je tu ale jeden háčik. Čo sa stalo v Adamovej a Borisovej krajine v dobe, keď v nej ešte nemali kultúru? Nastalo násilie. A presne to sa často stane v krajinách, ktoré dostávajú financie (z dobročinnosti ale aj z obchodu) zo zahraničia, ale pritom nemajú dostatočnú kultúru zriadenú kvalitnými inštitúciami.
- Pre blahobyt Slovenska sú napríklad Eurofondy jednoznačne prínosné, ale iba vďaka tomu, že tu máme, hoci nedokonalú, ale aj tak relatívne dobrú kultúru, vďaka ktorej sa väčšina financií preda len prejaví na zlepšeníach verejných statkov (napríklad infraštruktúry). To však neplatí pre množstvo iných krajín, najmä afrických či ázijských.
- Paradoxne, obchodovaním s chudobnými a nestabilnými krajinami tie bohaté (stabilné, demokratické, bezpečné) vytvárajú v chudobných krajinách namiesto prosperity podhubie pre násilie, občianske vojny, terorizmus, ale aj bezbrehé ničenie kľúčových ekosystémov.
- Bohaté krajiny medzinárodným obchodom s chudobnými často pomáhajú sebe, ale ničia svojich partnerov. Vojny v zaostalých regiónoch sú do istej miery aj našim problémom, ku ktorému sme, síce nechcene, ale výrazne prispeli, v honbe za vlastným blahobytom. A ešte väčším problémom sa stávajú vtedy, keď sa radikalizmus a terorizmus začne šíriť za hranice chudobnej krajiny a začne nás priamo ohrozovať.
- Adam s Borisom nemôžu zaviesť vo Filipovej krajine inštitucionálny poriadok. Podobné snahy v minulosti (napr. vojna vo Vietname, Kórei, či Iraku) vždy zlyhali. Poriadok si musí krajina spraviť sama. Adam s Borisom však môžu prispieť k rozvoju kultúry, ktorá sa neskôr do zlepšených inštitúcií pretaví. Rozvojovým krajinám nestačí „pomáhať“ (v úvodzovkách preto, že tým pomáhame aj sebe, často hlavne sebe) tým, že do nich nalejeme financie, pretože tieto peniaze sa pri neexistencii inštitúcií rozkradnú, doslova zmiznú v čiernej diere. V horšom prípade sa za nich nakúpi alebo vyvinie vojenská technika.

Neziskové organizácie

- Pri ekonomickom rozvoji v zahraničí zohrávajú kľúčovú a nenahraditeľnú úlohu neziskové organizácie. Často totiž dokážu najrýchlejšie a najspolahlivejšie identifikovať príležitosti pre mnohostranne výhodné partnerstvá, vedúce k zvýšenej ekonomickej aktivite chudobných.
- Pomoc by ideálne mala byť nepeňažná. Neziskové organizácie môžu prispieť hlavne tým, že v chudobných krajinách budú rozvíjať kultúru prostredníctvom rozvoja samotných ľudí. Tým, že zabezpečia verejné statky (školsťvo, zdravotníctvo a podobne) ale aj podporia podnikanie tam, kde to nestabilné a často násilné vlády zabezpečiť nedokážu, alebo nechcú.
- Zároveň je kriticky dôležité, aby bola pomoc adresná, teda poskytnutá práve tam, kde je bude mať najvýraznejší efekt. Nadácie nedokáže v oblasti charitatívnej pomoci nikto efektívne nahradiť práve preto, že si svojou činnosťou vytvárajú expertízu na určovanie vplyvu pomoci na blahobyť. Dokážu identifikovať miesta, kde bude mať pomoc najväčší pozitívny dopad. Vďaka týmto znalostiam môže byť ich pomoc veľmi adresná – dokážu vytvárať maličké ostrovy blahobytu presne tam, kde ich je najviac treba.
- S tým zároveň súvisí aj humanitárna pomoc pre ľudí v oblastiach poznačenými vojnou alebo terorizmom. Pretože hoci sa na prvý pohľad môže zdať, že humanitárna pomoc je iba dobročinnou aktivitou zabezpečujúcou stravu či zdravotné pomôcky, v skutočnosti má oveľa komplexnejší rozmer. Pomáha vytvárať kultúru tam, kde momentálne absolútne žiadna kultúra neexistuje a tým významným spôsobom prispieva k bezpečnosti a budúcemu blahobytu nielen v danej krajine, ale aj globálne.
- Hoci sa to možno nezdá, nadácie financujú väčšinu svojich projektov zo štátnych zdrojov, nie z dobrovoľných príspevkov. Slovensko napríklad do neziskového sektoru prostredníctvom SlovakAid “nalieva” približne 0,14% HDP (cieľ je 0,33%), čo predstavuje zhruba 120 mil. EUR ročne.

Efektívny altruizmus

Prípadová štúdia

- Projekt “Milióm stromov pre Afriku” (Nadácia Integra)
- V rámci projektu bolo vysadených už vyše milión stromov (makadámový orech) v Etiópii a Keni, výsadba stále pokračuje.
- Výsadbu koordinujú domáci, nevytvárajú sa plantáže, namiesto toho sú sadenice distribuované priamo do domácností (k drobným farmárom). Zároveň vzdelávajú farmárov, plus ich monitorujú.
- Výber stromu: makadámový orech v strede afriky tradične nerastie, avšak má tam k tomu ideálne podmienky. Sú veľmi odolné, rýchlo rastú. Zároveň nemá prirodzeného škodcu.
- Strom už po 3 rokoch od zasadenia (do 75 rokov) generuje zisk - makadámové orechy sú jedny z najdrahších. Jeden strom dokáže etiópskemu farmárovi vygenerovať jeden mesačný príjem.
- Fair trade: výkup orechov je automatizovaný - orechy sa položia na váhu, priloží sa kartička a farmárovi automaticky prídu (férové) peniaze na účet. Spracovávajú sa priamo na mieste, potom sa distribuujú (primárne) do Európy. Z predaja ide časť peňazí naspäť na projekty do Afriky.
- Eko benefits: stromy prečisťujú ovzdušie, zároveň sú výborný komplementom pre tradičný kávovník (ponúka tieň, zadržuje vodu v pôde).